

Ursula K. Le Guin: Az út iránya (Nagy Ágnes fordítása)

Azelőtt nem követeltek tőlünk ennyit. A vágtnál nagyobb sebességbe sohasem hajszoltak, de erre is ritkán került sor; legtöbbször csak poroszkáltunk. És ha valamelyikük gyalogszerrel tűnt fel, valóságos élvezet volt megközelíteni. Ilyenkor arra is jutott idő, hogy ezt a műveletet jó stílusban hajtsuk végre. Feltűnt az illető a láthatáron, a maga jellegzetes módján mozgatta kezét-lábát, s az utat nézte, vagy oldalt a földeket, vagy éppen engem, én pedig egyenletes, bár elég lassú tempóban megközelítettem, és közben egyre növekedtem, pontosan egymáshoz igazítva a haladás és a növekedés iramát, úgyhogy abban a pillanatban, amikor elértem a teljes nagyságomat - akkoriban ez hatvan láb volt -, éppen melléje kerültem, és ott föléje tornyosultam, ráborultam, árnyékba borítottam. Mégsem mutatott félelmet. Még a gyerekek sem féltek tőlem, pedig gyakran még olyankor is néztek, amikor már elhaladtam mellettük, és zsugorodni kezdtem.

Forró délutánokon néha megállított egyik másik felnőtt, épp amikor melléje értem, és a hátát nekem vetve ledőlt egy-két órára. Csöppet sem zavart. Volt remek dombom, napsütésem, jó levegőm, jó kilátásom; mi okom lett volna rá, hogy ne álljak szívesen egy helyben egy-két órát vagy akár egész délután? Különben is ez a mozdulatlanság viszonylagos. Csak a napra kell nézmem, hogy lássam, milyen gyorsan haladok; azonkívül állandóan növekszem is, különösen nyáron. Mindenesetre meghatott, hogy így rám bízták magukat, hagyták, hogy nekitámaszkodjam meleg kis hátuknak, és mély álomba merültek az árnyékomban. Kedveltem őket.

Abban az időben lovak dolgoztak, és az én szempontomból ez is roppant élvezetes volt. Különösen a sétatagolopot kedveltem, és egészen nagy gyakorlatra tettem benne szert. A ritmikus, hullámozó mozgás hatására úgy éreztem magam zsugorodás és növekedés közben, mintha repülnék: lebegtem és néha le-lebuktam. A vágtnál már kevésbé szerettem. Szaggatott, lökésszerű ritmusa cibált, mint facsemetét a vihar. Vágta közben odalett minden gyönyörűség: a lassan növekedve közeledés, a föltornyosulás pillanata és a lassan zsugorodva távolodás. Hajszás munka volt: klop-klop, klop-klop, klop-klop... rendszerint a ló is, ember is túlságosan elmerült benne, még csak föl sem pillantottak. De hát végül is vágtnak ritkán kellett. Hiszen a ló halandó, és mint minden szabadon mozgó élőlény, gyorsan fárad; ezért csak olyankor hajszolták, ha nagyon sürgős dolguk akadt. És úgy látszik, ez akkoriban ritkán fordult elő.

Most már nagyon régóta nem vágtaztam, és az igazat megvallva, nem bánám, ha megint vágtazhathék. Határozottan volt benne valami pezsdítő.

Jól emlékszem az első automobilra, amelyet láttam. Társaimhoz hasonlóan én is halandó lénynek véltem, valami számomra ismeretlen, szabadon mozgó fajtának. Kissé meghökkentem, mert azt hittem, százharminckét év után jól ismerem a helyi állatvilágot. Mivel az újdonság a maga sajátos módján mindig érdekes, figyelmesen szemügyre vettem. Tekintélyes iramban közeledtem feléje, körülbelül olyan gyorsan, mintha ügettem volna, de újfajta ritmusban, amely jól illett ennek a valaminek az otromba külsejéhez: kényelmetlenül, fulladósan, gurulva-rángatózva. Két percen belül, mielőtt még lányira növekedtem volna, tudtam, hogy ez a valami a halandó lényeknek egyik csoportjába sem tartozik: nem helyhez kötött, nem szabadon mozgó, nem repülő. Ugyanúgy mesterséges lény, mint a szekerek, amelyek elé a lovakat fogják. Olyan silány-sikerületlennek látszott, hogy azt hittem, sohasem látom többé, ha egyszer átzötyög a nyugati dombon, és szívből reméltem is, hogy így lesz, mert nem tetszett nekem ez a zihálás, rángatózás.

Hanem ez a valami újra meg újra, rendszeresen feltűnt, így hát én sem henyélhettem. Mindennap négykor nyugat felől közeledtem hozzá, köhögősen, ugrándozva s egyre növekedve, majd föléje tornyosultam, és zsugorodni kezdtem. Ötkor meg visszafelé csináltam végig ugyanezt: kelet felől zötyögtem elő, s akkorákat ugrottam hatvanlábnyi termetemmel, mint egy fiatal bak nyúl, míg csak teljesen el nem tűntem a nyomorult kis szörny szeme előtt, hogy az esti szélben kinyújtózva végre megpihenhessek. A masinában mindig ketten ültek: a kormánynál egy fiatalember, hátul meg egy pokrócba csavart, mogorva öreg nő. A beszélgetésüket - ha ugyan egyáltalán beszélgettek - sosem hallottam. Sok beszélgetést kihallgattam akkoriban, ami az úton folyt, de ebből a masinából soha semmit. A teteje nyitva volt ugyan, de akkora zajt csapott, hogy minden hang elveszett benne, még azé az erdei szürkebegyé is, amely abban az évben velem lakott. Majdnem olyan rútvolt a masina hangja is, mint a rángatózás.

Családomat fejlett önérzet és szigorú elvek jellemzik. A Quercusok jelmondata: "Törj derékba, de meg ne hajolj!" - és én mindig igyekeztem magam ehhez tartani. Tehát nemcsak személyes hiúságomat, hanem a családi önérzetet is sértette, hogy egy közönséges gép szeszélyéből így ugráljak és rángatózzam.

A domb lábánál elterülő almáskert fái nem bánták a zötykölődést, de hát az almafák szelídek, századokon át formálták ilyenre a génjeiket. Aztán meg az almafák falkanépség, s a gyümölcsösökben egyetlen fa sem képes igazán önálló véleményt alkotni.

Megtartottam a véleményemet magamnak.

Annak viszont nagyon örültem, hogy az automobil egyszer csak megszűnt háborgatni minket. Egy egész hónap eltelt nélküle, én pedig egész idő alatt nagy lelkesedéssel sétáltam emberek, ügettem lovak felé, sőt még viháncoltam is egy karon ülő gyermeknek, és kitarotán, bár sikertelenül igyekeztem a szeme előtt maradni.

A rákövetkező hónapban azonban - szeptember volt, a fecskék alig néhány nappal azelőtt indultak útnak - megjelent egy másik, egy újabb masina, mi pedig - jómagam, az út, a dombunk, az almáskert, a földek, a tanyatető - valamennyien megindultunk feléje, és ugrándozva, zötykölődve, lármásan száguldottunk keletről nyugatra. Gyorsabban haladtam, mintha vágtaztam volna, gyorsabban, mint valaha. Alig volt időm, hogy föltornyosuljak, máris zsugorodnom kellett.

Másnap pedig megjelent még egy.

Évről évre, azután hétről hétre, napról napra, gyakoribbak lettek. Az utat felásták, kiszélesítették, újrakövezték, és olyan visszataszítóan simára döngölték, mintha csiga mászta volna meg: se keréknyom, se pocsolya, se árnyék, még egy kődarab, egy szál virág sem volt rajta. Azelőtt egész sereg apró, szabadon mozgó élőlény népesítette be az utat - szöcskék, hangyák, varangyok, egerek, rókák, és így tovább -, legtöbbször kicsi ahhoz, hogy észrevegyen, ezért nem is közelítettem meg. Most az értelmesebbje kerülni kezdte az utat, az ostobákat pedig péppé zúzták az autók. Rengeteg nyulat láttam így elpusztulni, épp magam mellett. Hálás vagyok a sorsnak, hogy tölgynek születtem, s bár derékba törhet a szél, kivághatnak, autó soha, semmiképpen nem zúzhat péppé.

Mivel gyakran előfordult, hogy az úton egyszerre sok automobil tartózkodott, tőlem is egyre több ügyességet követelt a feladat. Még alig voltam palántányi, éppen hogy csak kibújtam a gaz közül, máris megtanulhattam az egyik legfontosabb fogást: hogyan kell egyszerre két irányba haladni. Gondolkodnom sem kellett, úgy jöttem rá a nyitjára, pusztán a körülmények kényszerítő hatására, amikor első ízben pillantottam meg keleten egy gyalogost, nyugaton meg vele szemben egy lovas. Egyszerre két irányba kellett mennem, és én mentem is. Úgy gondolom, ez olyasmi, amit mi, fák minden különösebb erőfeszítés nélkül meg tudunk tenni. Ideges voltam, de szerencsésen elhaladtam a lovas mellett, és zsugorodva távolodni kezdtem tőle, miközben még egyre lépegettem a gyalogos felé, és csak akkor haladtam el mellette (akkoriban még nem tornyosultam fel!), amikor a lovas szeme előtt már eltűntem. Fiatal lévén, eltöltött a büszkeség, hogy sikerült a dolog; ami azt illeti, nehezebbnek hangzik, mint amilyen. Azóta természetesen számtalanszor végigcsináltam, gondolkodás nélkül, még álmomban is. De vajon el tudják-e képzelni, milyen bravúros ügyesség kell ahhoz, hogy egy fa egyszerre negyven, egymással szembenéző automobilvezető számára növekedjék más-más ütemben és stílusban, és ugyanakkor zsugorodjon is negyven másikkal, akik háttal vannak neki, és arra is gondoljon, hogy mindegyiknek épp a megfelelő pillanatban tornyosuljon fölébe, egy perc megállás nélkül, nap nap után, hajnaltól napestig, sőt azon is túl?

Mert az utam nagyon zsúfolt lett: egész nap szinte szakadatlanul bonyolódott rajta a forgalom. Ő bonyolította le meg én is. Már nem ugráltam és rángatóztam annyit, viszont egyre sebesebben kellett haladnom: növekedtem, mint az örült, a másodperc törtrésze alatt föltornyosultam, majd rohamosan semmivé zsugorodtam, s ez így ment pihenés nélkül, újra meg újra; még arra sem volt időm, hogy élvezzem a dolgot.

Nagyon kevés vezető vett annyi fáradságot, hogy megnézzen, vagy akár csak észre vegyen. Sőt ahogy láttam, mást sem vettek észre. Úgy látszott azt hiszik, hogy "mennek valahová". Autójuk elülső részére is tükröket erősítettek, és bele-belepillantottak, hogy lássák hol voltak, azután megint csak előrebámultak. Régen azt hittem, a Haladás tévképzetét csak a rovarok táplálják magukban. A rovarok szakadatlanul nyüzsögnek, és soha föl nem pillantanak. Mindig is meglehetősen rossz véleményem volt a rovarokról. De ők legalább békében hagynak.

Bevallom egy-egy éjjel, amikor a hold nem ezüstözte be a koronámat, a csillagok fénye sem verődött vissza ágaimról, és pihenni tudtam, az áldott sötétségben komolyan fontolgatni kezdtem, hogy kibújok a Dolgok Általános Rendjében vállalt kötelezettségem alól: nem fogok mozogni. De nem, mégsem gondoltam egészen komolyan, csak félig. A fáradtság volt az oka. Ha még az a buta, hároméves, barkás fűzfaleányka is vállalta a feladatát ott a domb lábánál, és ugrándozott, rángatózott, gyorsult, növekedett és zsugorodott minden egyes automobilnak, amely csak feltűnt az úton, akkor épp én, a tölgy vonjam ki magam? Noblesse oblige, és én hiszem, hogy egyetlen makkot sem hullajtottam, amely ne tudta volna a kötelességét.

Ezután ötven vagy hatvan évig segítettem fönntartani a Dolgok Rendjét, és támogattam az emberek tévképzetét, hogy "mennek valahová". Szívesen teszem ezután is. De most valami szörnyűség történt, ami ellen tiltakoznom kell.

Készséggel haladok egyszerre két irányba. Készséggel növekedem és zsugorodom egy időben. Készséggel mozogok akár hatvan-hetven mérföldes kellemetlen sebességgel is óránként. Kész vagyok mindezt folytatni, amíg kívág a fűrés, vagy kidönt a talajgyalu. Ez a dolgom. De szenvedélyesen tiltakozom az ellen, hogy örök életűvé tegyenek.

Az örökkévalósághoz semmi közöm. Tölgy vagyok, sem több, sem kevesebb. Megvan a feladat, elvégzem, megvannak az örömeim, élvezem őket - bár már nincsen annyi, mint régen: kevesebb a madár, bűzös a szél. De ha hosszú életű is vagyok, jogom van a halálhoz. Jár nekem a halandóság. És ezt most elvették tőlem.

Az elmúlt évben vették el, egy esős márciusi estén.

Szokás szerint autók újabb és újabb áradata borította el a sebesen mozgó út mindkét oldalát. Annyira elfoglalt a gyors robogás, növekedés, föltornyosulás, zsugorodás, és közben oly rohamosan esteledett, hogy alig vettem tudomást az eseményekről, míg meg nem történt a dolog. Az egyik vezető az egyik autóban nyilván

úgy érezte, hogy neki sürgősen "mennie kell valahová", és igyekezett autójával az előtte lévő autó elé kerülni. Ez a művelet azzal jár, hogy az Út Iránya rövid időre megfordul, és az autó átkerül az út túloldalára, amely rendszeren az ellenkező irányban halad (és legyen szabad említést tennem róla, mennyire csodálom az út ügyességét ilyen műveletek alkalmával, melyek igen nehezek lehetnek egy élettelen lény, egy közönséges dolog számára). A sietős autó azonban az út túlsó oldalán szembe találta magát egy másik autóval, amely már nagyon közel járt hozzá. Az út mit sem tehetett, mivel máris zsúfolt volt. A sietős autó, hogy elkerülje az összeütközést a szemben jövővel, az Út Irányát tökéletesen semmibe véve, észak-déli irányba rántotta az utat, és ezzel engem arra kényszerített, hogy egyenesen nekiugorjak. Nem volt más választásom. Mozognom kellett, mégpedig nagy sebességgel, nyolcvanöt mérfölddel óránként. És ugrottam: hatalmasan föltornyosultam, magasabbra, mint valaha. Azután összeütköztünk.

A kérgemből tekintélyes darab levált, sőt ami nagyobb baj, a gyarapító gyűrűmből is elvesztettem jókora részt. Minthogy azonban magasságom már hetvenkét láb volt, körméretem meg az összeütközés helyén kilenc láb, komolyabb baj nem történt. Ágaim beleremegtek a megrázkódtatásba, egy tavalyi rigófészek el is mozdult a helyéről, és leesett, én pedig felnyögtem a kapott ütéstől. Ez volt az egyetlen eset az életemben, hogy fennhangon megszólaltam.

Az automobil szörnyűséges sikolyt hallatott. Az ütés összelapította, valósággal péppé zúzta. A hátulsó része majdnem sértetlen maradt, de az eleje úgy összevissza gyűrődött, és csavarodott, mint egy öreg gyökér. Apró, fényes darabkák röpültek róla szerteszét, mint a jégeső.

A vezetőnek megszólalni sem volt ideje; azonnal megöltem.

Nem ez ellen akarok tiltakozni. Meg kellett ölnöm. Nem volt más választásom, ezért nem is érzek sajnálatot. Amit nem bírok elviselni, ami ellen tiltakozom, az a következő: ahogy nekiugrottam, meglátott. Az utolsó pillanatban fölnézett. És olyannak látott, amilyennek még soha senki, egy gyermek sem, még abban az időben sem, amikor az emberek megnézték, ami előttük volt. Teljes valómban látott, és nem látott semmi mást - sem akkor, sem soha többé.

Az örökkévalóság küszöbén nézett rám, és összetévesztett velem. És mivel meghalt abban a pillanatban, amikor meglátott, mivel ezen már változtatni nem lehet, most már örökké így maradok.

És ez kibírhatatlan. Ezt a tévképzetet nem támogathatom. Ha az emberek nem értik a Viszonylagosság elvét, rendben van. De a dolgok Viszonyait meg kell érteniük.

Kész vagyok autóvezetőket ölni, ha a Dolgok Rendjéhez szükséges, bár tölgyektől általában nem szokták ezt megkívánni. De igazságtalanság azt követelni tőlem, hogy ne csak a gyilkos, hanem a halál szerepét is eljátsszam. Én nem vagyok a halál. Én az élet vagyok: halandó.

Ha a két szemükkel akarják látni a halált a földön, az ő dolguk, nem az enyém. Én nem játszom el nekik az örökkévalóságot. Ne a fákból keressék a halált. Ha mindenáron látni akarják, nézzenek egymás szemébe, ott keressék.